

TÓTH SÁNDOR MÁTÉ

„Quis sim, quis fuerim, paucis Te Musa docebit”¹

Hödl Joachim a misszionárius, plébános és neolatin versköltő –
Fejezetek egy 18. századi jezsuita életéből*

Bár a 16. századra már általánosan elmondható, hogy Európa-szerte – beleértve természetesen Magyarországot is – megjelentek a törekvések a nemzeti nyelvű alkotásokra, a *latinitas* és a hozzá kapcsolódó gondolkodásmód (*humanitas*), valamint az oktatási-képzési hagyományok a 18. század végéig éreztették hatásukat a magyar(országi) irodalomban, sőt Magyarország sajátos történelmi helyzetéből adódóan még a 19. században is számos latin nyelven írott munkával találkozhatunk.² E több évszázadot átívelő irodalmi korszak gazdag örökségének jelentős része sajnos a mai napig feldolgozatlan, pedig a neolatin irodalmi hagyományokat követő szerzők munkái egyrészt irodalomtörténetünk szerves részét képezik, másrészt kincsekként rejtenek magukban jelentős irodalmi, történelmi, műveltségi adatokat, amelyek bekapcsolása a magyar kultúrába időszzerű és elengedhetetlen lenne.

Mindamellet, hogy Szörényi László és Tóth Sándor Attila munkáikban számos kiváló szerzőre és alkotásra hívták fel a figyelmet és jelölték ki helyüket az irodalomtörténetben, eddig különösen kevés latin nyelvű mű feldolgozására vállalkoztak a 18. század második feléből, amely időszak az utolsó nagy fellángolása a neolatin hagyományoknak. Szörényi László irányította rá figyelmünket egyik tanulmányában egy rég a feledés homályába merült grazi jezsuita költőre, és ugyanúgy elfeledett elégiagyűjteményére.³

---

¹ HÖDL, JOACHIM: *In provincia Temesiensi animarum curatoris Musa Werschetzensis Belgradi ac Hungariae conversiones carmine elegiaco decantes*, Pest, 1792.; értelmező fordításunkban: *Hogy ki vagyok, ki voltam, a Múzsza fogja neked röviden előadni*.

* A kutatások a Magyar Ösztöndíj Bizottság támogatásával valósulhattak meg.

² L. SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *A magyarországi neolatin irodalom jelentősége*, in: UŐ.: *Philologica Hungarolatina*, Budapest, 2002. 5–11. pp.; TÓTH SÁNDOR (ATTILA): *A latin humanitas poétikája I.*, Szeged, 1998. 11–45. pp.; TÓTH SÁNDOR ATTILA: *A latin humanitas poétikája II/1*, Szeged, 2000. 11–29. pp.

³ SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *A neolatin költészet Magyarországon a XIX. században*, in: UŐ.: *Memoria Hungarorum*, Budapest, 1996. 179–180. pp. A külföldi szakirodalom mindössze egyszer és kizárólag műfaji szem-

Hödl Joachim vagy – ahogy életének egyes állomásaira utalva magát nevezte – *Musa*⁴ *Werschetzensis* vagy *Musa Ebreichsdorfensis* elégiagyűjteménye II. József török háborújának és legfényesebb győzelmének, Belgrád (Nándorfehérvár) 1789-es visszafoglalásának állít emléket.⁵ Bár Nándorfehérvár 1456 óta különleges szimbolikával rendelkezett a magyarországi irodalomban és ez nem változott 1789-ben sem, mégis a nyugat-európai történelmi események tükrében már kevés jelentőséget tulajdonítottak a gyengülő, de még a déli végeken mindig fenyegetést jelentő török seregeken aratott diadalmnak.⁶ Így mind az 1789-es ostrom, mind a győzelmet kivívó Gideon Laudon tábornagy⁷ méltatlanul kevés figyelmet kapott a magyar és az európai történelmi monográfiákban, Hödl Joachimról pedig olyannyira megfélekedtek, hogy az irodalmi és jezsuita lexikonok már a 19. század végén is igen kevés adatot tudtak csak összegyűjteni róla. Ez utóbbin kívánunk segíteni jelen tanulmányunkban, amikor a grazi jezsuita kollégium tudós költőjére próbáljuk irányítani a figyelmet és kutatásaink eddigi eredményeit felhasználva megkíséreljük a rendelkezésünkre álló adatokból felvázolni életútját.

E szándékunk eléréséhez – mintha előre sejtette volna későbbi sorsát – maga Hödl siet a segítségünkre, hiszen elég belelapoznunk fő munkájába, a fentebb már említett elégiagyűjteménybe, máris értékes információkkal gazdagodhatunk. Ugyanis a verses dalos maga éneklé meg életének néhány fontos momentumát a gyűjtemény *Epistola ultima*⁸ című darabjában. Meglehetősen általános humanista költői tendenciának tekinthető, hogy a poéta életrajzi adatokat beleszöve saját magát is megfesti művében, azonban a címválasztás és a kötetben való elhelyezkedése számos kérdést vet fel a gyűjtemény szerkezete szempontjából, így mindenképpen érdemes néhány gondolat erejéig kitérnünk e problémára.

Hödl Joachimnak már 1791-ben és az 1792-es év elején jelentek meg Belgrád visszafoglalásának témájában nyomtatásban költeményei. A teljes, kötetbe rendezett gyűjteményt a piarista Horányi Elek adta ki 1792-ben Pesten *Ioachim Hödl in provincia Temesiensi animumarum curatoris Musa Werschetzensis Belgradi ac Hungariae conversiones carmine elegiaco decantes* címmel. A magyar kultúrát a szívügyének tekintő Horányi híres volt arról, hogy felül tudott emelkedni a jezsuiták és a piaristák közismert ellentétén, ha egy-egy kiemelkedő mű megjelentetéséről volt szó, és Hödl esetében sem cselekedett másként.

pontból említi Hödl Joachimot és elégiagyűjteményét, DÖRRIE, HEINRICH: *Der heroische Brief. Bestandsaufnahme, Geschichte, Kritik einer humanistisch-barocken Literaturgattung*, Berlin, 1968. 412–430. pp.

⁴ A *Musa*t itt lantoként, dalosként értelmezhetjük.

⁵ A témáról rövid gondolatébresztőként l. TÓTH SÁNDOR MÁTÉ: *A hős Laudon tábornagy és Belgrád 1789-es visszafoglalásának emlékezete Hödl Joachim latin disztichonjaiban*, in: TÓTH SÁNDOR ATTILA – TÓTH SÁNDOR MÁTÉ: „Hirdetjük: kivirult azős latin nyelv!” Tanulmányok a neolatin irodalmi hagyományt követő néhány 18. századi szerzőről, Szeged, 2010. 153–172. pp.

⁶ L. TÓTH SÁNDOR MÁTÉ: *Diadal a kudarcban: Belgrád vára és Laudon tábornagy II. József török háborújának forgatógépében, valamint a Hadi és Más Nevezetes Történetek néhány tudósításában*, in: TÓTH SÁNDOR ATTILA (szerk.): *Kutatások az Eötvös József Főiskolán – 2010*, Baja, 2010. 165–184. pp.

⁷ Laudonról mint alapvető monográfia l. PESENDORFER, FRANZ: *Feldmarschall Loudon. Der Sieg und sein Preis*, Wien, 1989.

⁸ HÖDL 1792, 51–54. pp.

A verseci poéta a téma kidolgozására egy sajátos ovidiusi formát választott, amely a 18. század végi neolatin költészetben már nem számított jellemző műfajnak. Szörényi László kiemeli, hogy bár a költő egy elavult műfajeszménynek, az Ovidiust imitáló *carmen elegiacum*nak hódol, de virtuóz módon folytatja a 18. század elején elterjedt episztola- vagy heroida-eposzok hagyományát.⁹ Szintén Szörényi Lászlótól kaphatunk áttekintést az Ovidiust imitáló 18. századi neolatin költészetéről. A korszak jellemzője, hogy míg az epika műfajához nyúló költők elsősorban a vergiliusi modellt használták, addig az elégius művek legfontosabb mintaképe Ovidius volt, kiváltképp szerelmi elégiái.¹⁰ Az Ovidius-kultusz francia hatásra lépett a 18. század elején a barokk allegorizálás helyébe, fordulópontnak a Rómában élő francia Josephus Juvencius 1704-es *Metamorphoses*-kiadását (*Publii Ovidii Nasonis Metamorphoseon libri XV. expurgati, et explanati, cum appendice de diis, et heroibus poeticis*) tekinthetjük.¹¹ Emellett a jezsuita költészetre jellemző heroizáló költői eszmény is erősen tovább élt a 18. században, így sajátos műfaji keveredések születtek, amelyek során gyakran az ovidiusi imitációkban a vergiliusi hősideál jelent meg. Ovidius tehát elsősorban szerelmi elégiái formájával, kompozíciójával, néhol tematikájával van jelen a 18. századi neolatin költészetben.¹²

Már a gyűjtemény első versszakaira tekintve sem nehéz felfedeznünk az ovidiusi hatás jeleit. A disztichonos versforma és a panaszos hangvétel egyértelművé teszi az elégius műfajt. Az is szembeűnő, hogy Hödl, bár csak a második könyv verseit nevezi episztoláknak, már a kötet nyitó darabjában irodalmi levélben szólaltatja meg a szolgasorba került úrnőként megszemélyesített Belgrádot. Az elégiagyűjtemény három darabját – az első könyv második elégiáját, amely Temesvár válaszlevelét tartalmazza, a második könyv végén található *Epistola ultimát*, amelyben a költő magáról vall versei hősnőjének, valamint a harmadik könyv zárókölteményét, amelyben Ferenc császár elé helyezi kész művét – leszámítva pedig Belgrád-úrnő drámai monológjai vezetnek végig a művön, tehát a gyűjtemény központi figurájává egy nőalak válik.

E jellemzők keveredése egy sajátosan ovidiusi formát tár elénk, amelyet az antik szerző *Heroides* (Hősnők levelei) című munkájában alkalmaz.¹³ Az újszerű műfajt, amelyet az episztola, az elégia és a drámai monológ keveredése jellemez, saját elmondása szerint maga Ovidius alkotta meg. Ezzel az újítással egyben megteremti a római elégia csúcát, amelynek középpontjában már nem a férfi, hanem a nő áll. Az erotikus

⁹ SZÖRÉNYI 1996, 179–180 pp.

¹⁰ Ovidius hatásánál fontos megjegyeznünk, hogy a században nagy számban születtek művek a *metamorphosis* témájában is, például Bernardus Pannagl *Metamorphosis metamorphoses* című munkája. Vö. SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *A metamorphosis jezsuita műfaja és Bernardus Pannagl költészete*, in: Uő.: Hunok és jezsuiták. Fejezetek a magyarországi latin hősepika történetéből, Budapest, 1993. 49–53. pp.

¹¹ SZÖRÉNYI 1993, 49. p.

¹² Erről I. SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *A hősepikai téma az ovidiusi elégia köntösében* (Melchior Guttwirt), in: Uő. 1993, 44–48. pp.; SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *Az osztrák jezsuita rendtartomány költőinek Ovidiust és Vergiliust utánzó hősepikus költészete a XVIII. században*, in: Uő. 1993, 131–134. pp.

¹³ Vö. magyar fordításban OVIDIUS: *Hősnők levelei*, Budapest, 1985.

téma keveredése a hellenisztikus hagyományokat mutató mitikus formával, a drámai monológok és a levelek hangvétele szintén a *Heroides* sajátjai.¹⁴

Hödl választása kézenfekvőnek látszik, hiszen, bár a *Heroides*ben is a szerelem a téma, a megfogalmazás kevésbé frivol, mint az *Amores* (Szerelmek), az *Ars amatoria* (A szerelem művészete), és a *Remedia amoris* (A szerelem orvosságai) triaszában. Hödl – remek érzékeléssel meglátva az antik párhuzamok és kapcsolódási pontok lehetőségeit – művészi módon és szigorú következetességgel viszi végig természetesen nem szerelmi témáját az ovidiusi sémán, amellyel Belgrád-úrnőt az antik mitológiai hősnők sorába emeli.¹⁵ A 18. századi jezsuita neolatin költészetre jellemző műfaji keveredés azonban itt is megjelenik, ugyanis elégiagyűjteménye hősnője mellett a vergiliusi hagyományoknak sokkal inkább megfelelő hősök is fontos szerepet kapnak Laudon tábornagy, majd Sándor Lipót nádor és az ifjú Ferenc császár személyében.

Ovidius művében tizennégy mitikus nőalak intéz levelet szerelmeikhez, amelyet egy vitatott eredetű Sappho-levél követ. A *Heroides*t három levélpár zárja, így – akárcsak Hödl Joachim elégiagyűjteményében – összesen huszonegy levél olvasható, tehát Hödl szerkezetében is Ovidius kötetét követi. A jezsuita poéta huszonegy elégiáját három könyvbe rendezi, mindegyik könyv hét verset tartalmaz. A huszonegy költemény összesen 734 disztichont tesz ki. Az elégiák terjedelme változó, általában 20–60 disztichonból állnak, amiket Hödl változó hosszúságú versszakokra bont fel. A cselekmény közvetlenül Belgrád visszafoglalása előtt indul és Hödl a témát egészen Ferenc császár trónra lépéséig vezeti. Az elégiák tehát reflektálnak mindazokra a csaknem három évig tartó hadi eseményekre, majd diplomáciai lavírozásokra, amelyeknek eredményeként Belgrád előbb ismét Magyarországhoz került, majd immáron végleg el is szakadt tőle. Az egyes könyvek azonban önálló egységként is értelmezhetőek, amelyeknél a kohéziót a Belgráddal kapcsolatos események, illetve az ezeket a műben elbeszélő Belgrád-úrnő központi alakja adja.

Az *Epistola ultima* tehát a második könyv hetedik, utolsó verse. Mind a cím, mind a téma azt sugallja, hogy Hödl ezzel a művel szerette volna lezárni a Belgrád-témát tárgyaló elégiákat. Ezt támaszthatja alá az is, hogy – bár említettük, hogy a három könyv külön-külön is tekinthető önálló, zárt egységnek – a hatodik episztola határozottan befejezni látszik Belgrád a harmadik osztrák–török háború során megjárt kálváriáját, a vers végén hitet téve a Habsburg uralkodó politikája mellett. Így könnyen lehet, hogy a harmadik könyvet csak a II. Lipót hirtelen halála által teremtett új helyzet szülte, amelyben egyrészt biztosítani kellett az új császárt is hűségéről, másrészt új reményeket helyezett kilátásba a Birodalom külpolitikáját illetően.

Azonban, ha azt mondjuk, hogy eredetileg csak két könyvet szeretett volna megjelentetni, akkor felborul az a szerkezeti kompozíció, amely a huszonegyes szám köré épül, ráadásul a két könyv és a tizennégy elégia is csonkábbnak hat, mint a háromszor hetes kompozíció, és egyáltalán nem felel meg az antik és a humanista tradícióknak. Bár

¹⁴ ALBRECHT, MICHAEL VON: *A római irodalom története I.*, Budapest, 2003. 556. p. A római elégia fejlődéséről és problematikájáról részletesebben I. NÉMETHY GÉZA: *A római elégia*, Budapest, 1905. 3–32. pp.; ALBRECHT 2003, 553–562. pp.

¹⁵ Ovidiusról és a *Heroides*ről bővebben I. ALBRECHT 2003, 588–613. pp., különösen 598. p.; GLOVICZKI ZOLTÁN: *Ovidius ars poetica*, Budapest, 2008. több vonatkozásban.

– ahogy írtuk – 1791-ben és az 1792-es év elején már jelentek meg Hödlnék költeményei a témában, azonban a három könyv együtt látott napvilágot Horányi Elek kiadásában. Tehát Hödlnék lett volna lehetősége megjelenés előtt átrendezni a kompozíciót, hogy az *Epistola ultima* a mű végére kerüljön, ha valóban végső befejezésnek szánta, persze így a második könyv hetes egysége borult volna fel. Ezt azonban betoldásokkal, esetleg valamelyik költemény szétbontásával orvosolhatta volna, de az is lehet, hogy Hödl már nem akarta felborítani a következetesen felépített és végigvitt téma rendjét.

A harmadik könyvet, egyben a teljes kötetet záró elégia mindössze tíz disztichonból áll. Ebben a költő a kész művet Ferenc trónjának zsámolyára helyezi. Láthatjuk, hogy a hetedik elégia ebben a könyvben is egy, a témavezetéshez szorosan nem kapcsolódó vers. Azonban míg az *Epistola ultimában* Belgrád-úrnő személye, mint hallgató jelen van, ebben a könyvben Belgrád szerepe a hatodik költeménnyel véget ér. Ráadásul az *Epistola ultima* terjedelmében is – bár említettük, hogy ez bizonyos keretek között változó a műben – jobban beleilleszkedik az előtte és utána álló versek sorába, míg harmadik könyv zárata rövidségével erősen kilóg. Ennek tükrében tekinthetünk akár úgy is a második könyv záróversére mint rövid kitekintésre, és akkor Hödl valóban három könyvre tervezte a gyűjteményt, lezárására pedig egy rövid, a kész művet a császárnak felajánló verset szánt.

E kérdések megválaszolásához további adatokra lenne szükség a mű keletkezési körülményeit illetően, amely kutatómunka még az előttünk álló feladatok részét képezi. Térjünk vissza azonban tanulmányunk fő célkitűzéséhez és nézzük meg felhasználva az *Epistola ultimát* is, hogyan vázolhatjuk fel a jezsuita poéta életútját.

Szinnyei József lexikonában¹⁶ 1724. július 31-ét jelöli meg Hödl Joachim születésének időpontjaként, elsősorban a máig fontos kézikönyvként használatos Backer–Sommervogel szerzőpáros által összeállított jezsuita lexikonra¹⁷ támaszkodva, születési helyként pedig Grazot említi. Az *Epistola ultima* is utal stájer származására, mégpedig egy vergiliusi reminiscenciával: *Styria me genuit*.¹⁸ A születés évében és helyében (*Styrus, Graecensis*) megerősít minket a grazi jezsuita egyetem regisztere is, amelyből azt is megtudjuk, hogy *civis*, tehát polgári családból származott.¹⁹ Noha Sinnyei, illetőleg Backer és Sommervogel semmiféle utalást nem tesz tanulmányaira, a regiszterből nyilvánvaló, hogy Hödl Grazban végezte tanulmányait, amiben megerősítenek minket az osztrák jezsuita rendtartomány évenként kiadott katalógusai is. Ugyan az eredeti nyomtatványok is fellelhetők, jelentősen megkönnyíti a rendtagok nyomon követését, hogy Lukács László a 20. század végén összegyűjtötte és tizenegy kötetben kiadta ezeket a katalógusokat. Persze Hödl számára is kézenfekvő volt, hogy szülővárosában maradjon, hiszen Grazban működött az osztrák-magyar jezsuita rendtartomány egyik kiváló egyeteme és kollégiuma.

¹⁶ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái IV.*, Budapest, (reprint) 1980–1981., 1331–1333. pp.

¹⁷ SOMMERVOGEL, CARLOS – BACKER, ALOYS DE: *Bibliothèque de la Compagnie de Jesus IV.*, Bruxelles, 1893. 405–407. pp.

¹⁸ Értelmező fordításunkban: *Styria [Stájerország] szült engem*. Vergilius saját maga által írt *epitaphiumában*, amelyet Donatus közöl Vergilius-életrajzában, a következőt olvashatjuk: *Mantua me genuit*.

¹⁹ ANDRITSCH, JOHANN et al. (szerk.): *Die Matrikeln der Universität Graz Bd. 4. 1711–1765*, Graz, 2002. XXIV. p., 139. p.

A grazi jezsuita gimnázium és akadémia története még a 16. század második felére nyúlik vissza. A jezsuitákat Grazba I. Ferdinánd (1556–1564) császár legkisebb fia, a későbbi II. Ferdinánd (1619–1637) édesapja, a buzgó katolikus Károly főherceg hívta be 1571-ben, hogy a Stájerországot is gyorsan meghódító lutheranizmus terjedését megállítsa és újra megszilárdítsa a katolikus egyház helyzetét. A jezsuiták hatékony ténykedésüknek köszönhetően már 1586-ban megnyithatták egyetemük kapuit, amelyet patrónusuk előtt tisztelegve *Alma Mater Carolina Graecensis* néven emlegettek. A gyorsan erősödő és gyarapodó intézmény hamarosan a közép-európai katolicizmus egyik szellemi védőbástyája lett, amely a német, magyar és horvát nyelvterület határán hidat képezett a Duna-vidéki katolicizmus és az itáliai kultúra között. A gyors felvirágzáshoz hozzájárult az is, hogy míg Bécsben a kollégium és az egyetem állandó viszálykodása jelentősen csökkentette a rend erejét, addig a grazi intézmények együttműködése zavartalan volt. Így nem véletlen, hogy nemcsak az osztrák tartományokból érkeztek diákok a grazi iskolába, hanem a horvát és a magyar főurak is szívesen küldték ide fiaikat tanulni. A tanulók névsorában találkozhatunk többek között az Erdődy-, a Nádasdy-, a Zichy-, majd később a Zrinyi-család tagjaival is, az oktatók sorában pedig mások mellett Pázmány Pétert is megtaláljuk, akinek 1597 és 1600 között bölcseleti, 1603 és 1607 között pedig teológiai előadásain gyarapíthatták ismereteiket a diákok.²⁰

A regiszterben Hödl Joachim nevével 1734-ben találkozhatunk először az első grammatikai osztály tanulóinak, a *parvistáknak* névsorában.²¹ A jezsuiták szigorú szabályainak megfelelően azonban hosszú út várt még rá, hogy letehesse a szerzetesi fogadalmakat. A lelki és szellemi felkészülés feltételeit a gondosan felépített képzési struktúra és a röviden csak *Ratio studiorum*ként (*Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu*) emlegetett oktatási szabályzat biztosította, amelynek fő célja az egységes oktatási rendszer kialakítása volt, ezen belül is a kollégium és az egyetem egységbe foglalása. Számos változat után a végleges szabályzat 1599-ben jelent meg. A *Ratio studiorum* a jezsuita gimnáziumot öt osztályból építette fel, amelyet három grammatikai és egy-egy, az *eloquentiára* épülő poétikai és rétorikai osztály alkotott, azonban Európa különböző részein találhatunk a szabályzattól eltérő gimnáziumi osztálystruktúrákat is. A magyar gimnáziumok például az első grammatikai osztályt két részre osztották, így a diákok hat év alatt végezhetek középfokú tanulmányaikkal, de nem volt ritka a tantárgyak – a grammatika, illetve a poétika és a rétorika – összevonása vagy elhagyása sem, így találkozhatunk négy- vagy háromosztályos gimnáziumokkal is. A képzési struktúra két év noviciátusság után biztosította a jelöltnak, hogy letehesse az egyszerű fogadalmat, amely után skolasztikusként folytathatta tanulmányait. Ebben a minőségében következett a hároméves filozófiai (bölcseleti) képzés, majd egy ideig a rendi kollégiumban oktatva az ifjabb növendékeket. Ezt követte a teológia elvégzése, amely után pappá szentelték. A harmadik fogadalmat, amely után professzussá, illetve koadjutorrá léphetett elő, még egy év noviciátusság előzte meg, a *tertíatus*, amelynek célja a hitbuzgóság növelése volt. Ezt az utat a laikus frátereknek is végig kellett járniuk, azonban az áldozó-

²⁰ A grazi jezsuita egyetemről I. BITSKEY ISTVÁN: *Pázmány Péter*, Budapest, 1986. 42–47. pp.; Pázmány Pétert természetesen szintén megtaláljuk a regiszterben. ANDRITSCH, JOHANN et al. (szerk.): *Die Matrikeln der Universität Graz Bd. 1. 1586–1630*, Graz, 1977. XXIII–XXIV. pp.

²¹ ANDRITSCH 2002, 139. p.

papokra egy negyedik fogadalom is várt. Ebben a professzusok feltétlen engedelmességet fogadtak a Szentatyának, kötelezték magukat, hogy bárhová elmennek, ahová a pápa küldi őket, illetve arra is ígéretet tettek, hogy nem törekednek semmilyen méltóságra.²²

Az ifjú Hödl 1740. október 18-án lépett be a jezsuita rendbe.²³ Az 1747/48-as tanévben mint a *parvisták* tanítója teljesítette kötelességét (a tartományi névsor is itt említi először),²⁴ majd az 1748/49-es tanévtől a harmadik grammatikai osztály (a hatéves képzési struktúrában negyedik osztály), a *syntaxisták* oktatójaként találkozhatunk vele.²⁵ A teológia első három osztályát 1751 és 1753 között végezte,²⁶ azonban 1754-től már a dél-amerikai misszionáriusok (*in missionibus Indicis*) között találjuk.²⁷ Bár közismert a jezsuiták precíz adminisztrációja, a grazi jezsuita egyetem és kollégium dokumentumai (is) megsínylelték az 1773 és 1814 közötti időszakot, a rend általános feloszlatása után számos irat semmisült meg. Így egyelőre kérdés marad, hogy Hödl letette-e a negyedik fogadalmat is, hiszen elvileg a pápa csak így bízhatott rá tengerentúli misszionáriusi feladatot, a tartományi katalógusból azonban azt állapíthatjuk meg, a teológiai képzés negyedik, egyben utolsó osztályát sem végezte el. Abban viszont mind a lexikonok, mind önéletrajzi elégiája alapján egészen biztosak lehetünk, hogy a pápai megbízást megkapta és az 1750-es években Amerikába érkezett, ahol hittérítőként működött.

Az *Epistola ultimában* a grazi jezsuita csak röviden és általánosságokban beszél iskolaéveiről, életének első kiemelkedő eseményeként, egyben hosszú tanulmányainak és áldozatos tevékenységének betetőzéseként amerikai misszionáriusi pápai küldetését emeli ki. Szinnyei, illetve Backer és Sommervogel lexikona misszionáriusi munkájának idejét 1754 és 1767 közé teszi, a helyszínt illetően pedig Mexikót jelöli meg.²⁸ Azonban éppen maga Hödl bizonytalanít el minket az adatok pontosságát illetően. Az *Epistola ultimában* a következőképpen festi le amerikai utazását és tevékenységét:

*Assensit precibus sacer Ordo, vota beavit,
Tum discessuro talia verba dedit.
I, perge, Americae liceat tibi visere Regna,
Sitque comes longae caelica turba viae.
I, licet incultas Praeco sacer excole terras,
Assistent caeptis Astra benigna tuis.
Expletum augurium est: denos ac quinque Novembres
Incolui terras India fusca tuas.
Sacrum ibi divinae Legis gentilibus egi
Praeconem indoctas erudiendo plagas;*

30

35

²² LUKÁCS LÁSZLÓ: *A független magyar jezsuita rendtartomány kérdése és az osztrák abszolútizmus (1649–1773)*, Szeged, 1989. több vonatkozásban; TÓTH SÁNDOR ATTILA: *Latin humanitas, neolatin poézis I/1. A jezsuita rend 18. századi költői*, Szeged, 2010. 30–37. pp.; TÓTH SÁNDOR ATTILA: *Eruditio, humanitas, promotio. Fáy Dávid Alajos verse(i) a gyermek (II.) József-ről*, Szeged, 2013. 7–46. pp.

²³ BACKER – SOMMERVOGEL 1893, 405. p.; SZINNYEI 1980–81, 1331. p.

²⁴ ANDRITSCH 2002, 212. p.; LUKÁCS LÁSZLÓ (szerk.): *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I. IX. (1748–1760)*, Róma, 1994. 13. p.

²⁵ ANDRITSCH 2002, 139. p.; LUKÁCS 1994, 79. p.

²⁶ LUKÁCS 1994, 212. p., 280. p., 348. p.

²⁷ Uo. 471.

²⁸ BACKER – SOMMERVOGEL 1893, 405. p.; SZINNYEI 1980–81, 1331. p.

*Praeprimis sunt culta mihi Quittensia Regna,
Tingit Amazii ubi fluminis unda solum
Sunt Christi varias vexilla erecta per oras,
Gentilisque error cedere iussus erat.*²⁹

40

A költő vallomásából világossá válik, már tanulmányai során törekedett arra, hogy Európán kívüli megbízást kapjon, vágya pedig hamarosan teljesült. Hödl tizenöt éves távollétet említ, sőt ezt az adatot megismétli már ebreichsdorfi éveit alatti írt, 1798-ban kiadott, a campoformioi békének örvendő munkájának bevezetőjében is. Ebben tizenhárom disztichonban kéri az olvasók elnézését versei kevésbé csiszolt stílusa miatt és magát mentegetve többek között a barbár vidékeken eltöltött évekre hivatkozik: *Oras Americae, denos ac quinque per annos / Incolui, fluvii littus Amazonii.*³⁰ Ha a lexikonok adatainál beleszámoljuk a kezdő és a záró évet is, akkor is csak azt mondhatjuk, mindössze tizennégy esztendő telt el az amerikai missziókban. A versekben szereplő tizenöt évet azonban akár betudhatjuk apró költői kerekítésnek is, így nem feltétlenül hibásak a lexikonok által említett évszámok. Bár azt a kevésbé tudományos, de mindenképpen helytálló érvet sem hagyhatjuk figyelmen kívül, miért ne tudhatná éppen maga a költő a legjobban, pontosan mennyi ideig tartott tengerentúli megbízatása. A kérdés megválaszolására a rendtartomány katalógusai kínálnak lehetőséget. Noha, mint említettük, csak 1754-től találjuk Hödl Joachim nevét a misszionáriusok között, azonban a katalógusok minden egyes évnél megjegyzik, hogy *ab anno 1753*,³¹ tehát valószínű, hogy Hödl már az 1753-as év folyamán (talán az 1752/53-as tanév végeztével) megérkezett Dél-Amerikába vagy legalábbis útnak indult, ami – tekintve, hogy maga az utazás is több hónapig tartott – könnyen elképzelhető. Ezt figyelembe véve immáron a versekben és a lexikonokban szereplő adatok megfelelően alátámasztják egymást.

Úti céljának Indiát jelöli meg, amely viszonylag tág területi fogalom, általában a Nyugat-Indiáknak is nevezett közép-amerikai szigetvilágot szokta jelölni, de az elnevezés kiterjedhet akár – főleg költői szövegben – a Dél-Amerika északi részén lévő spanyol gyarmatokra is. A további említett területek is erre engednek következtetni. Misszionáriusi tevékenységének színhelyeként az Amazonas partvidékére utal, illetve egy latin képzővel ellátott helységnévvel – *Quittensia Regna* – találkozhatunk még. Okkal feltételezhetjük, hogy Quito városát, a mai Ecuador fővárosát jelöli a latinított elnevezés, amely ebben az időben a dél-amerikai spanyol gyarmatbirodalom Új-granadai Alkirályság nevű közigazgatási egységéhez tartozott, és amely egyben az 1545-ben alapított

²⁹ HÖDL 1792, 52. p. A versrészlet értelmező fordításunkban: *A szent rend elfogadta könyörgéseimet, kívánságaimat teljesítette, majd a távozni készülőknek e szavakat mondta. Menj, indulj, láthatod Amerika országait, és hosszú utadon mennybéli sokaság legyen kísérőd. Menj, szent Hittérítőként ápolhatod a műveletlen földeket, vállalkozásodat a jóságos csillagok fogják oltalmazni. Teljesült a kívánság: tizenöt novemberen át laktam földjeidet, sőtét India. Ott szent Hittérítőként tudatlan vidékeken pogányoknak az isteni törvényt tanítva töltöttem időmet. Először a quitói területekről gondoskodtam, aztán különböző partvidékeken, ahol a földet az Amazonas folyó hullámai áztatják, állítottam fel Krisztusnak zászlóit és elűztem a pogány kételkedést.*

³⁰ HÖDL, JOACHIM: *Oliva pacis inter Austriacos et Gallos amico foedere introducta, ac stabilita, honoribus inclyti senatus civici Viennensis, dum is diem annum gloriosissimae suae martialis insurrectionis in urbe principe solemnii pompa, ac apparatu celebraret*, Sopron, 1798. 3. p.

³¹ Az 1754-es évnél l. LUKÁCS 1994, 471. p., az 1767-es évig.

quitói egyházmegye székhelye is volt.³² A tartományi katalógusok szintén Quitót (*in Quito*) említik.³³ Újabb helyszínnel találkozhatunk Szörényi László tanulmányában, amelyben Peruba helyezi Hödl Joachim misszionáriusi tevékenységét.³⁴ Ennek magyarázata lehet, hogy 1717 előtt Quito városa a Perui alkirálysághoz tartozott, ez pedig ebben az esetben Quito (és az Amazonas vidéke) mellett szerez egy újabb érvet a Backer és Sommervogel lexikonán, illetve az erre építő munkákon kívül sehol máshol nem emlegetett Mexikó területével szemben, amely ráadásul meglehetősen távol is esik a grazi jezsuita által emlegetett helyszínektől. Persze azt sem zárhatjuk ki, hogy misszionáriusi tevékenységének körülbelül másfél évtizede alatt több, esetleg mindegyik helyszínen megfordult. A következő versrészlet is azt támasztja alá, hogy az Amazonas mentén – nem kevés viszontagság közepette – több nép térítésével, tanításával is próbálkozott:

45
*Quis canat exhaustos terraque marique labores,
 Quis numeret vitae certa pericla meae?
 Quis labor ac studium peregrinas discere linguas,
 Det quarum insolitum syllaba quaeque tonum.
 Quis reliquas numeret plagas, aestumque sitimque
 Insectorum acies, terrificasque feras?
 Panis erat radix sylvestris, flumina potus,
 Barbara gens Socii, frondea tecta domus.
 Sic ego vivebam humani solaminis expers,
 50
 Gaudia, quae recreent, nulla fuere mihi.³⁵*

Az idézet arról tanúskodik tehát, hogy a költő több területet bejárt az évek során. Úgy tűnik e sorokból, hogy a missziókba vágó ifjú pap kezdeti lelkesedése a sok megpróbáltatás miatt már alábbhagyott, hiszen panaszkodik, messze a civilizációtól több pogány népcsoport szokását és nyelvét kellett megismernie, amely természetesen alapvető feltétele volt annak, hogy taníthassa és megtéríthesse őket. Mindezek általános velejárói voltak a jezsuita misszionáriusok több évszázados tevékenységének, amelyre a képzés során lélekben folyton készítettek fel a rendtagokat. Mégis Hödl egy idő után már nem lelte örömet a misszionáriusi feladatokban, vágott vissza Európába, rendtartományába, szülőföldjére.

Azt tehát teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy Hödl Joachim Spanyol-Amerika területén végezte hittérítő tevékenységét (mint legtöbb rendtársa az osztrák-magyar rendtartományból, hiszen hagyományosan – már csak a Habsburg családi kapcsolatok miatt

³² A quitói egyházmegyéről bővebben I. EÖRDÖGH ISTVÁN: *Az egyház a gyarmati Latin-Amerikában*, Szeged, 1998. több vonatkozásban.

³³ Az 1754-es évnél I. LUKÁCS 1994, 471. p., az 1767-es évig.

³⁴ SZÖRÉNYI 1996, 179. p.

³⁵ HÖDL 1792, 52. p. A versrészlet értelmező fordításunkban: *Ki énekl meg földön és tengeren a kimerítő fáradalmakat, ki számolja éielemnek biztos veszedelmeit? Ki tanulja meg munkával és fáradtsággal az idegen nyelveket, amelyeknek mindegyik szótagja szokatlan hangot ad. Ki számolja a hátrahagyott vidékeket, a forróságot, a szomjúságot, a rovarok seregeit, a rémisztő vadakat? Erdei gyökér volt a kenyér, folyóvíz az ital, barbár nép a társak, lombtetősek a házak. Így emberi vigasz híján éltem, semmiféle örööm nem volt, amely erőt adott volna.*

is – sokkal szorosabb kötelék alakult ki a spanyol rendtársakkal, mint a portugálokkal). Annak pontos behatárolása azonban, hogy Hödl misszionáriusként konkrétan mely területeket járta végig, még további kutatásokat igényel. Mindemellett a tájékozódást jelentősen nehezíti az is, hogy a korra jellemzően számos (különösen újonnan felfedezett, tengerentúli) földrajzi területre nem használtak egységes elnevezést, sőt az egyes latin szerzőknél gyakran egyénileg képzett latin elnevezésekkel találkozhatunk, amelyeket sok esetben végképp nehéz beazonosítani.

Utoljára tehát 1767-ben találkozhatunk Hödl Joachim nevével a misszionáriusok között,³⁶ hazatérésének körülményei és az ezt követő időszak azonban meglehetősen rejtelmes, mindössze annyit tudhatunk, hogy a katalógusok az 1768-as és az 1769-es évben az *extra provinciam*, tehát a provincián kívüli rendtagok között említik a nevét.³⁷ A rend feloszlata előtti esztendőek elég mozgalmasnak bizonyultak számára. 1770-ben és 1771-ben a stájerországi Judenburg kollégiumának tagja, ahol az ünnepi hitszónoki (*concionator festivus*), az egyházzogondnoki (*operarius*) és a házi hittanári (*exhortator domesticus*) feladatokat látta el, valamint az Agonia-kongregáció elnöki (*praeses congregationis Agoniae*) tiszttét töltötte be.³⁸ 1772-ben a Felső-Ausztriában található traunkircheneri rendházban találjuk mint *missionarius in et extra Districtum Mühlbac* [sic!], azaz ma a Salzburg tartományhoz tartozó Mühlbach városának és környékének térítője.³⁹ A rend általános feloszlata híre 1773-ban a temesvári misszióban érte utol, ahol a *concionator festivus* és az *operarius* tisztségek mellett a templom katekétája (*catechista templi*) és a parókiák segítője (*iuvat in parochialibus*) volt.⁴⁰

A jezsuiták 1773-as feloszlata komoly fordulópontot jelentett a rend tagjainak életében. A rendelet kihirdetése után azonban a háttérbe húzódva továbbra is fontos szerepet vállaltak a szellemi és kulturális életben. Sokan világi papi címeket szerezve a tudományos munkában merültek el, lelkipásztori tevékenységet folytattak vagy – kiszorulván az egyetemi katedrákról – főpapi udvarokban tanítottak. Hödl az *Epistola ultima* soraiban a rend feloszlata útját éli meg, mintha anyja öléből szakították volna ki:

*Surripior Matris gremio, quis crederet? Imo
Maternos iubeor destituisse lares.
Quantus corde dolor fuerat lex talis amanti
Nato, Matrem adeo vertere terga piae?
Obrigui insolito iussu, mente anxius haesi,
Nec fuerat sensus consilium mihi.*⁴¹

65

³⁶ LUKÁCS LÁSZLÓ (szerk.): *Catalogi et personarum et officiorum provinciae Austriae S.I. X. (1761–1769)*, Róma, 1995/a. 507. p.

³⁷ Uo. 579. p., 651. p.

³⁸ LUKÁCS LÁSZLÓ (szerk.): *Catalogi et personarum et officiorum provinciae Austriae S.I. XI. (1770–1773)*, Róma, 1995/b. 19. p., 90. p.

³⁹ Uo. 206. p.

⁴⁰ Uo. 282. p.

⁴¹ HÖDL 1792, 53. p. A versrészlet értelmező fordításunkban: *Elvontak anyám öléből, ki hitte volna? Sőt megparancsolták, hogy hagyjam el az anyai otthont. Az ilyen törvény mekkora szívfájdalom volt egy szerető lelkű fiúnak, még fordítsak is hátat kedves anyámnak? Megdöbentem a szokatlan parancson, megzavarodva torpantam meg, nem volt gondolatom, öletem.*

A fájdalom és bizonytalanság között öröklődő immáron exjezsuita poéta végül 1774-ben plébánosként Versecre (németül Werschetz) került. Miután a bánsági kisváros 1716-ban felszabadult a török fennhatóság alól, mind gazdasági, mind szellemi téren gyors fejlődésnek indult. Versec nagyjából félúton feküdt Belgrád és Temesvár között, és bár vára nem tartozott a magyar végvárrendszer kulcsfontosságú erődítményei közé, a város is megtapasztalta a déli végeken újra és újra fellángoló Habsburg–magyar és török viszálykodásokat. II. József török háborúja is elérte Versecet. 1788-ban csak csellel, de bátran helytállva sikerült elkerülnie az újabb török megszállást.

Hödl az *Oliva pacis...* bevezetőjének disztichonja szerint mintegy húsz éven át volt pásztor a városnak, miután a missziókból visszatért Európába: *Redditus Europae, per bis duo denuo lustra, / Pastoris sacri munere functus eram.*⁴² Még Ebreichsdorfban 1797/98-ban is arra panaszkodik (és ebben bizonyára közrejátszottak a háborús körülmények is), hogy a románokkal kevert lakosság és a törökök közelsége a dél-amerikai barbár körülményekhez tették hasonlatossá a Bánátban töltött éveket: *Immixtam Valachis, Turcae ad confinia, gentem / Informas eadem queis prope barbaries.*⁴³ Az *Epistola ultima* azonban arról tanúskodik, hogy azért időközben megbékélt új feladatával is – mint azt írja – nem szégyelli, hogy most a verseci nyáját kell őriznie, hiszen – ahogy egy mitológiai utalással vigasztalja magát – maga Apollo is őrizte pásztorként Admetus király nyáját, amikor Jupiter földi szolgálatra ítélte:⁴⁴

*Nec pudet officii, fuerat quoque Pastor Apollo
Admeti Regis paverat ille gregem.
Ast ego per campos Banatus duco capellas
Dans Werschetzensi pascua sacra gregi.
Ut tempus fallam, Pastoris arundine ludo,
Est haec Aonio fistula scissa iugo
Hac me delecto. Iam sumo plectra, lyramque
Hos licuit versus concinuisse meos.*⁴⁵

80

Mint azt olvashatjuk, a fenti verssorokból az is kiderül, hogy Hödl a verseci évek alatt kezdett komolyabban költéssel foglalkozni, részben idejének eltöltése céljából, hiszen a bánsági város lakói lelki életének gondozása lényegesen nyugodtabb életet eredményezett a költőnek, mint a jezsuita rend kötelezettségei.

1794-ben megjelent *Somnium Apollineum* című művét már *Musa Ebreichsdorfensis* aláírással adta ki, ebből arra következtethetünk, hogy ebben az évben elhagyta Versecet és székhelyét a Bécshez közeli Ebreichsdorfba tette át. A távozás okáról és arról, hogy az idős exjezsuita kapott-e még valamilyen fontosabb megbízást új lakhelyén vagy már

⁴² HÖDL 1798, 3. p.

⁴³ Uo. 3. p.

⁴⁴ TRENCSENYI-WALDAPFEL IMRE: *Mitológia*, Budapest, 1974. 247. p.

⁴⁵ HÖDL 1792, 53. p. A versrészlet értelmező fordításunkban: *Nem szégyeltem kötelességemet, volt Apollo is pásztor, ő Admetus király nyáját féltette. Én pedig Bánát mezeim vezetem a gidákat, szent legelőt adva a verseci nyájnak. Hogy elülsem az időt, a pásztor nádsípján játszom, ez hasított nád boiótiai összekapcsolással, ezzel gyönyörködtem magam. Fogom mindjárt a [lant húrjait megszólaltató] ütőket és a lantot, hogy e verseimet kísérhessem.*

csak a költészetnek élt, jelenleg nincs adatunk. Mind a grazi egyetem regisztere, mind a lexikonok megegyeznek abban, hogy Hödl 1803-ban hunyt el.⁴⁶ Mivel 1802-ben megjelent utolsó művét is *Musa Ebreichsdorfensis* aláírással látta el, feltételezhetjük, hogy a halál is az osztrák kisvárosban érte, a körülményekről azonban nem tudunk.

Hödl Joachim irodalmi munkássága tehát a rend feloszlatása utáni, verseci és ebreichsdorfi évekre esett, egészen pontosan – művei kiadási évszámait figyelembe véve – élete utolsó tizenkét évére. Munkáiról szintén Szinnyei József lexikona közöl részletes listát, átvéve Backer és Sommervogel lexikonának adatait, kiegészítve néhány helyen magyar nyelvű magyarázattal.⁴⁷ Az említett lexikonok tizennyolc művet sorolnak fel, kiadási éveik 1791 és 1802 közé esnek.⁴⁸ A vegyesen latin és német nyelven írott munkák nagy része alkalmi költemény, amelyek a keletkezési időt átfogó bő egy évtized kiemelkedő személyiségeinek, eseményeinek állítanak emléket. A teljesség igénye nélkül a belgrádi témákat feldolgozó és az 1797-es Franciaország elleni koalíciós háborút lezáró campoformiói békének örvendő elégiák mellett találkozhatunk még az 1793-ban kivégzett XVI. Lajos francia királyt gyászoló költeménnyel, vagy éppen Nelson admirális, a későbbi trafałgari győző 1798-as, Napóleonnal szemben elért egyiptomi sikereinek emléket állító írással.

⁴⁶ BACKER – SOMMERVOGEL 1893, 405. p.; SZINNYEI 1980–81, 1331. p.; ANDRITSCH 2002, XXIV. p.

⁴⁷ BACKER – SOMMERVOGEL 1893, 405–407. pp.; SZINNYEI 1980–81, 1331–1333. pp.

⁴⁸ Hödl Joachim művei Backer és Sommervogel lexikonának alapján Szinnyei József felsorolásában: 1. *Belgradum Turcis denuo traditum...* Hely n., 1791. 2. *Belgradum expugnatum...* Temesiae. (1792.) 3. *Luctus Hungariae in jubilum conversus...* Budae, 1792. 4. *Musa Werschetzensis Belgradi ac Hungariae conversiones carmine elegiaco decantans. Libellus I. Belgradum expugnatum. II. Belgradum iterum Turcis traditum. III. Luctus Hungariae in Laetitiam mutatus (ob Coronat. Francisci I.)* Edidit ac praefatus est Alexius Horányi. Pestini, 1792. 5. *Poeticum Somnium. Laudes ill. dni. Sigismundi de Lovász cancellariae regiae hung. aulicae consiliarii complectens.* Pestini. 1792. 6. *Carmen, funebre musae Werschetzensis necem Ludovici XVI. regis Galliarum die 21. Januarii 1793. a nationale Parisiensi conventu crudeliter peractam describens.* Hely n., 1793. 7. *Carmen pastoritium ad cunas neo nati regii principis Ferdinandi a rurali Werschetzensi musa festivo decantatum anno 1793.* Hely n., 1793. 8. *Vota principi Nicolao Eszterházy, cum Comitatus Sopron, supremus comes introduceretur, a Musa Ebreichsdorfensi decantata.* 1794. 9. *Somnium Apollineum, laudes ill. comitis Sigismundi ab Hohemvarth complectens, dum Ecclesiae San-Hyppolitanae Antistes inauguraretur a Musa Ebreichsdorfensi decantata,* 1794. 10. *Phylis et Damon. Idyllion.* 1795. (Lang Ignác báró és Bárdi Somsich Terézia egybekelésére írt német költemény.) 11. *Carmen prognosticum ill. dom. I. baronis Ignatii Lang nobilissime consorti Theresiae, dum ea Sardum, nobilem Hungariae pagum comitatus Simighiensis, partum paterna in domo feliciter enixura cum conjuge suo proficisceretur, ab Ebreichsdorfensi musa pridie abitus oblatum die 6. Febr. 1797.* Hely n. 12. *Carmen genethliacum a Musa Ebreichsdorfensi decantata* 1797. (Ugyanahhoz.) 13. *Musa Ebreichsdorfensis gloriosissimam nationis Hungariae insurrectionem festivo elego decantans, honoribus Jos. Bathyanii primatis et Nicolai principis Eszterházy. Sopronii, 1797.* 14. *Oliva pacis inter Austriacos et Gallos amico foedere introducta, ac stabilita, honoribus inclyti senatus civici Viennensis, dum is diem annum gloriosissimae suae martialis insurrectionis in urbe principe solemni pompa, ac apparatu celebraret, ab Ebreichsdorfensi Musa oblata et decantata die 17. mensis Aprilis 1798. Sopronii.* 15. *Nelsonis anglicani belliducis victoria navali pugna ad Nili fluminis ostia calendis Augusti anni 1798. reportata inclytiae nationis anglicanae honoribus ab Ebreichsdorfensi musa festivo elego decantata. Sopronii.* 16. *Epicedium venerabile episcopale capitulum Sabariense praesuli suo Joanni Szily diem supremum obeunti, sub forma ac nomine devotissimae filiae patri optimo illacrymando parentat die 9. Aprilis anno 1799.* Hely n. 17. *Ungarns Hochgesang an dem feierlichen Namenstage Ihro Russich Kaiserl. Hoheit Alexandra Pawlowna der achtigsten Gemahlin S. K. Hoheit Erzherzogs Joseph Anton Palatins von Ungarn angestimmt von der Ebreichsdorfer Muse am 3. May 1800. Oedenburg.* 18. *Moralische Sinngedichte eines sibenzigjährigen Musen-Zöglings zu Jedermann nützlicher Unterhaltung, besonders der noch lernenden Jugend in deutsch und lateinischen Versen herausgegeben von der Ebreichsdorfer Muse. Wien, 1802.*

Hödl Joachim életének részletei tehát még számos kérdést vetnek fel, az exjezsuita poéta életútja azonban az eddig rendelkezésünkre álló adatokból is szépen megrajzolható. Hödl pályájának két jól elkülöníthető szakasza közül az első a klasszikus jezsuita életutat követi, amely során feladatait főként közép-, illetve dél-amerikai misszionáriusként teljesítette. A rend 1773-as feloszlata komoly törést okozott pályájában. Életének második szakaszában plébánosi tevékenységet folytatott nagyrészt a Bánátban, amely egy merőben más életmódot jelentett számára az eddigiekhez képest, azonban ebben az időszakban teljesedett ki költőként.

***

Tanulmányunk zárásaképpen *appendix*ben közöljük az *Epistola ultima* teljes szövegét:

APPENDIX

EPISTOLA ULTIMA.

*Belgrado Poetam modo laetas modo acerbas canentem
vicissitudines penitius noscere volenti
hoc carmine postremo satisfit.*

---

*DESINE Belgradum personam inquirere Vatis,
Cui libuit fortes concinuisse tuas.
Is sum nempe, tuos non ultimus inter amicos,
Urbem te salvam, qui cupit: optat, amat.
Is sum, lunigero dum compede vincta gemebas,
Cui fuerant gemitus maxima poena tui.
Is sum, qui Numen toties querulo ore precabar,
Ut superam miserae suppeditaret opem.*

*Is sum, qui toties tua tristia fata sonabam,
Carminibus lacrymas associando meis.
Is sum, plus reliquis libuit cui plaudere, Lunae
Dum tibi contigerat colla negare iugo.
Denique (vix nostris Tu credes versibus) Is sum,
Cui tua cara adeo est, ut mea vita, salus.
Haec ratio: fletu plorem quod fata perenni
Iam tua, dum redeunt pristina vincla tibi.
Haec tibi sufficiant de me; si plura requiras,
Quos necto versus perlege, plura scies.
Quis sim, quis fuerim, paucis Te musa docebit,
Ut foveas plectro Te rogat illa suo.*

Styria me genuit, Iuveni placuere camaenae
Parnassum colui Pieridumque chorum,
Nuntia tum mundo dederam, claustrisque recluso
Muris, lecta mihi pagina sacra fuit.
 25 *Hoc studio excultus, vix aris mysta novellus*
Europae petii linquere posse solum,

Assensit precibus sacer Ordo, vota beavit,
Tum discessuro talia verba dedit.
 30 *I, perge, Americae liceat tibi visere Regna,*
Sitque comes longae caelica turba viae.
I, licet incultas Praeco sacer excole terras,
Assistent caeptis Astra benigna tuis.
Expletum augurium est: denos ac quinque Novembres
 35 *Incolui terras India fusca tuas.*
Sacrum ibi divinae Legis gentilibus egi
Praeconem indoctas erudiendo plagas;
Praeprimis sunt culta mihi Quittensia Regna,
Tingit Amazii ubi fluminis unda solum
 40 *Sunt Christi varias vexilla erecta per oras,*
Gentilisque error cedere iussus erat.

Quis canat exhaustos terraque marique labores,
Quis numeret vitae certa pericla meae?
Quis labor ac studium peregrinas discere linguas,
 45 *Dei⁴⁹ quarum insolitum syllaba quaeque tonum.*
Quis reliquas numeret plagas, aestumque sitimque
Insectorum acies, terrificasque feras?
Panis erat radix sylvestris, flumina potus,
Barbara gens Socii, frondea tecta domus.
 50 *Sic ego vivebam humani solaminis expers,*
Gaudia, quae recreent, nulla fuere mihi.
Solum quae superis stillant sollatia ab oris
Maerentem poterant exhilarare Virum.
Inde redux, dulci rursus me sistere Matri*
Ardebam, ac patrium laetus adire solum.

55 *Sic factum. Natale solum, caramque revisi*
Matrem, meque ulnis strinxerat illa suis.
Tranquillosque una iussit me vivere soles,
Fili, aiens, licitum sit tibi Matre frui.

⁴⁹ Dat [emend.]

* Religioni Soc. Iesu prov. Austriacae.

60

*Ast aliter statuere Dii. Proh tristia fata
Stringere vix natum coeperat illa sinu.
Surripior Matris gremio, quis crederet? Imo
Maternos iubeor destituisse lares.*

65

*Quantus corde dolor fuerat lex talis amanti
Nato, Matrem adeo vertere terga piae?
Obrigui insolito iussu, mente anxius haesi,
Nec fuerat sensus consilium mihi.*

70

*Ut Navis pelago commotis fluctuat undis
Sic mea mens curis exagitata fuit.
Utque ovis ignotos saltus ballando perennans
Inquirit Socium sollicitatque gregem.
Sic ego sacrato submotus limine, carae
Quaesieram Matris, voce gemente, sinum.*

75

*Quid facerem volvens animo statuuisse nequibam
Qua evitae ratio suscipienda mihi.
Tandem sum factus Pastor, denosque per annos
Ac octo, hoc fungor munere, rura placent.
Nec pudet officii, fuerat quoque Pastor Apollo
Admeti Regis paverat ille gregem.*

80

*Ast ego per campos Banatus duco capellas
Dans Werschetzensi pascua sacra gregi.
Ut tempus fallam, Pastoris arundine ludo,
Est haec Aonio fistula scissa iugo
Hac me delecto. Iam sumo plectra, lyramque
Hos licuit versus concinuisse meos.*

85

*His tibi iam patulum, notumque Urbs Inclyta! Vatem
Sisto; Praeconem grata verere tuum.
Captivam primum tristi Te Carmine luxit,
Exemplum licuit tum celebrare iugo
Nunc iterum sortem, dum vincla priora resumis
Flebilibus plangit versibus ille tuam.*

90